

Ezdâddan Kabul Edilen Bazı Kelimeler ve Bunların Bazı Tefsir ve Meallere Yansımaları

Süleyman Recep ÇIBIKLI¹

Ezdâddan Kabul Edilen Bazı Kelimeler ve Bunların Bazı Tefsir ve Meallere Yansımaları

Özet ► Ezdâd her ne şekilde ortaya çıkmış olursa olsun sonuçta Arap Dili'nin bir olgusudur. Arapça olarak indirilen Kur'an-ı Kerim'de bu kelimeler bulunmaktadır. Bu çalışmamızda Kur'an-ı Kerim'deki ezdâddan sayılan birkaç kelimeyi inceledik. el-Asma'î, Ebû Hatim Sicistânî, İbnü's-Sikkît ve Radıyyüddin es-Sâgânî'nin bu kelimeleri nasıl açıkladıklarını belirledik. Sonra âyetteki anlamlı kelimeye dair bu âlimlerin ve bazı müfessirlerin yorumlarını tesbit ettik. Daha sonra meallerin zıt anlamlı bu kelimelerin hangi anlamlarını tercih ettiklerini tespit etmeye çalıştık. Bu kelimelerin Kur'an-ı Kerim'de tercih edilip kullanılmasının amacının genel olarak "bir kelimeyle iki zıt anlamı aynı anda" ifade etmek olduğu sonucuna ulaştık.

Some Words Accepted From "Addâd" and Their Reflections to Some Commentaries And translations of Qoran

Abstract ► Addâd is ultimately a phenomenon of Arabic language in whatever way arose out. There are these words in the Holy Quran that revealed in Arabic. In this study we have studied some of these words in the Holy Koran accepted from the Addâd. We have defined how al-Asma'î, Abu Hatim Sijistani, Ibn al-Sikkît and Radıyyuddin as-Sâgânî have described these words. Then we have identified comments on the words related to Addâd in the verses for commentators and these scholars. We tried to ascertain that which meaning of these words preferred in the some translations of Qoran in Turkish. We have arrived at conclusion that being given preference of these words and their using is "expressing two opposite meanings of a word at the same time".

Giriş – Meâller ve Ezdâd

Günümüzde insanımızın Arapça bilmemesi, Kur'an-ı Kerim'e direkt muhabab olma arzusu Türkçemizde iki yüze yakın Kur'an tercümesinin ortaya çıkma-

¹ Arş. Gör., ESOGÜ İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı.

sına neden olmuştur. Çalışmamızda Kur'ân tercümeleleri için “eksik tercüme” anlamına gelen “meâl” kelimesini kullanacağız. “Meâl”i istilâhî olarak ilk defa kullanılan ve dilimize kazandıran Elmalılı Muhammed Hamdi YAZIR bu kelimeyi şöyle tanımlamaktadır:

Esasen te'vîlin me'hazı olan “evl” mânâsına mastar-ı mîmidir. Bir şeyin varacağı gaye mânâsına ism-i mekân olur ki te'vîlin hâsılı demektir. Bundan başka meâl bir şeyi eksiltmek mânâsına da gelir. Onun için urfte bir kelamın manasını her vecihiyle aynen değil de biraz noksanıyla hâsılına göre ifade etmeye de meâl denilmiştir. Bizim meâl tabirini ihtiyar edişimiz de bu eksiklik haysiyetiyedir.²

Arapça olarak indirilen Kur'ân-ı Kerim'de ezdâddan sayılan kelimelerden bulunmaktadır. Kur'ân meallerinde bu kelimelerde ihtilaflar olduğu görülmektedir. Çalışmamızda ihtilaf sebeplerini, bu kelimelerin zıt anlamlı olmasının mealere nasıl bir etkisi olduğunu, bu kelimelerin anlamlarının yansıtılmasında ne tür problemlerle karşılaşıldığı araştıracağız.

Ezdâd (الاضداد), zıd (ضد) kelimesinin çoğulu olup "karşıt, tezd" anlamlarına geldiği gibi bir şeyin "aynısı" anlamına da gelmektedir. Ezdâd “باع” “satmak-satın almak” ve “جون” “beyaz-siyah, aydınlık-karanlık” gibi karşıt anlamlı kelimeleri ifade etmek için kullanılır.³

er-Râgıb el-İsfahânî'ye (ö. 502/1108) göre iki zıt (mefhum) siyah -beyaz, şer - hayır gibi anlamca birbirinden son derece uzak olmakla beraber tek bir cinsten olup, biri diğerine sıfatlarında zıttır. Şayet bu iki şey aynı cinsten olmazsa bu durumda onlara zıt denilemez. Tıpkı “حلوة- tatlılık” ve “حركة - hareket” kelimelerinde olduğu gibi...⁴

² Elmalılı Muhammed Hamdi YAZIR, *Hak Dini Kuran Dili – Türkçe Tefsir*, Nebioğlu Basımevi, 1960, c. I, s. 30.

³ İbn-i Manzûr, Muhammed İbn-i Mükerrrem el-Afrîkî el-Mısırî, *Lisân'ül-Arab*, Dâru'l-Me'ârif, Kahire, trs, c.XXIX, s. 2564; el-Cevherî Ebû Nâsır İsmail bin Hammad el-Farâbî, *es-Sıhab Tâcu'l-Luğa ve Sıhabu'l-'Arabiyye*, (thk. Abdulfâfir Attar), Dâru'l-'ilm li'l-melâyin, 1990, c. II, s. 500; Çelebi, Muharrem, *Arapça'da Ezdâd Meselesi*, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (DEÜİFD) İzmir, 1987, IV, s. 38-39; ÇELEBİ, Muharrem, *Ezdâd*, DİA, c. XII, s. 47.

⁴ er-Râgıb el-İsfahânî Ebu'l-Kâsım el-Huseyn b. Muhammed, *Mufredâtu Elfâzi'l-Kur'an*, neşr. Safvan Adnan Davudî, Dâru'l-Kalem-Daru'l-Şâmiyye, 1. bsk, Dımeşk 1416/1996 s. 503.

Muharrem Çelebi, “Arapça'da Ezdâd Meselesi” adlı makalesi ve TDV İslam Ansiklopedisi için yazmış bulunduğu “Ezdâd” maddesinde, ezdâdın bulunup bulunmadığı ve nasıl ortaya çıktığı konusunda özetle şunları söylemektedir:

“Arapçada ezdâdın gerçekten bulunup bulunmadığı tartışma konusudur. İbni Dürüstevayh (ö. 345/956) gibi ezdâdın varlığını kabul etmeyenlere göre kelimenin ifade ettiği anlamlardan biri aslında mevcut olmayıp sonradan ortaya çıkmıştır. Aksi takdirde bu tür kelimelerin bulunduğu cümlelerin gerçek manalarını anlamak imkânsızlaşır. Ezdâdın varlığını kabul edenlerden bazıları, Arapçada başlangıcından beri ezdâdın bulunduğunu ileri sürerler. Bu görüşü, konuyla ilgili eserleri olan müelliflerden İbn-i Fâris (ö. 345/1004) ve Suyûtî de savunmuştur. Ezdâdın bulunduğunu ileri süren ikinci görüşe göre Ezdâdın lehçeler arası anlam alışverişi sonucunda ortaya çıktığının savunmaktadır. Bu kanaatte olan dilcilere göre zıt anlamlı kelimeler vardır; ancak bunlardaki zıtlık aynı kelimenin değişik lehçelerde farklı biçimlerde kullanılmasından kaynaklanmıştır (hem beyaz hem de siyah anlamına gelen “cevn” kelimesi gibi). Zıt anlamlı kelimelerin sonradan oluştuğunu iddia eden dilcilere göre ise bu tür kelimeler her ne kadar şu anda var gibi görünüyorsa da bunların asılları yine tek manaya dayanmaktadır. Zamanla dil zenginleşince anlamlarda meydana gelen gelişmelerden dolayı bir kısım kelimeler zıt anlamlar kazanmıştır.”⁵

Ezdâd konusunda Arapça'da ve dilimizde birçok araştırmalar yapılmıştır. Daha geniş ve ayrıntılı bilgi için oralara müracaat edilebilir.⁶

Çalışmamızda öncelikle ezdâddan sayılan kelimelerin tespitinde “ezdâd” konusunda kapsamlı ve güvenilir dört eseri ihtiva eden bir kitap olan “Selâsetü Kü-tüb fi'l-Ezdâd” adlı eserini esas alacağız. Zira bu dört eser “ezdâd” konusunu alan ilk eserlerdendir. Bu eser, Innsbruck Üniversitesi'nden Dr. August Haffner

⁵ Çelebi, Muharrem, *Arapça'da Ezdâd Meselesi*, s. 41-42; Çelebi, Muharrem, *Ezdâd*, s. 47-48.

⁶ Bkz: Müberred Ebu'l- 'Abbâs Muhammed b. Yezid en-Nahvî, *Me'tefeka Lafzun ve'htelefe Ma'nâhu Mine'l-Kur'âni'l-Mecîd*, tahkik ve şerh: Dr. Ahmed Muhammed Süleyman Ebû Ra'd, Kuveyt, 1408/1988; Ebû Bekir İbnu'l Ebu't-Tayyib Abdulvahid b. Ali el-Lugâvi, *Kitâbu'l-Ezdâd Fî Kelâmi'l-Arab*, (thk. İzzet Hasan), Dâru't-Talâs, Dimaşk, 1996; Çelebi, Muharrem, *Arapça'da Ezdâd Meselesi*, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (DEÜİFD) İzmir, 1987, c. IV, s. 35-50; Arpa, Abdulmuttalip, *Arap Dilinde Bir Çokanlamlılık Türü: Ezdâd -Doğuşu, Gelişimi ve Kur'an'daki Tezahürleri*, T.C. Şırnak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2010 /I/II, yıl: 1, c. 1, sayı: 1-2, s. 9-34; Kavak, Fadime, *Arap Dilinde Ezdâd Olgusu*, T.C. Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. XXI, Sayı: 2, 2012, s. 121-139;

tarafından tahkik edilip Beyrut'ta, 1912 yılında "el-Matbaatü'l-Katolikiyye li'l-Âbâi'l-Yesû'iyye" adlı yayın evinden yayımlanmıştır. Eserin 5. sayfasından 70. sayfasına kadar el-Asma'î'nin (ö.216/831) Kitâbü'l-Ezdâd adlı eserine yer vermiştir. Kitapta bulunan eserlerin 2.'si, kitabın 71-162 sayfaları arasında bulunan, Ebû Hatim Sicistânî'nin (ö.255/869) "Kitabü'l-Maklûb Lafzuhâ fi Kelâmi'l-'Arab ve'l-Müzâlî 'an cihetihi ve'l-Ezdâd adlı eseri; kitaptaki 3. eser ise kitabın 163-220 sayfaları arasında bulunan İbnü's-Sikkît'in (ö.244/858) Kitâbü'l-Ezdâd adlı eseridir. Ayrıca "Selâsetü Kütüb fi'l-Ezdâd" adlı bu eserin zeylinde, 221-256 sayfaları arasında Radiyyüddin es-Sâgânî'nin (ö.650/1252) "el-Ezdâd" adlı eseri bulunmaktadır. Bukitapta ezdâd konusunda 4 eser yayımlanmış olmaktadır.

Selâsetü Kütüb fi'l-Ezdâd adlı bu eserde el-Asma'î'nin ele aldığı "105" kelime yer almaktadır. Eserde Ebû Hatim Sicistânî'nin ele aldığı "170", İbnü's-Sikkît'in ele aldığı "93" ve Radiyyüddin es-Sâgânî'nin ele aldığı "338" olmak üzere toplam "706" kelime bulunmaktadır. Yalnız el-Asma'î genel olarak diğer üç kitabın kaynağı olduğundan dolayı, kitaptaki diğer eserlerde bazı kelimeler tekrarlanmıştır.

Bu eserde ele alınan kelimelerin bazıları Kur'ân-ı Kerîm'de bulunmakta, bazıları bulunmamaktadır. Makalede, Kur'ân-ı Kerîm'de bulunan kelimelerden rastgele seçilipinceleyeceğiz. Öncelikle, Kur'ân-ı Kerîm'de bulunan bu kelimeleri el-Asma'î, Ebû Hatim Sicistânî, İbnü's-Sikkît ve Radiyyüddin es-Sâgânî'nin nasıl ele alıp açıkladığını belirteceğiz. Sonra bulunan zıt anlamlı kelimeye dair, âyetin tefsiri mahiyetinde şayet bu 'âlimlerin bir yorumu varsa ilk önce onların görüşlerini aktaracağız. Daha sonra mümkün olduğunca Mücâhid (ö.103/721), el-Ferrâ (ö.207/822), Ma'mer b. Müsennâ (ö.210/825), İbn-i Cerîr et-Taberî (ö.310/923), ez-Zemahşerî (ö.538/1144), el-Beydâvî (ö.685/1286), İbn-i Kesir (ö.701/1301), Ebu'l-Berekât en-Nesefî (ö.710/1310) gibi müfessirlerin görüşlerine yer vereceğiz. Bunu müteakiben meallerin zıt anlamlı bu kelimelerin hangi anlamlarını tercih ettiklerini, bu kelimelerin tercüme problemlerine sebep olup olmadığını tespit etmeye çalışacağız.

Türkiye'de yaygın olarak okunduğu ve rağbet gördüklerinden dolayı çalışmamızda Ali Fikri Yavuz, Diyanet İşleri Başkanlığı, Elmalılı, Hasan Basri Çantay,

Muhammed Esed, Suat Yıldırım, Süleyman Ateş ve Türkiye Diyanet Vakfı mealleri ele alınmış ve ezdâddan sayılan kelimeleri nasıl tercüme ettikleri tesbit edilmeye çalışılmıştır⁷.

Ezdâd'dan Kabul Edilen Bazı Kelimeler Ve Bunların Kur'ân Meal-lerine Yansımaları

1. “خفا”

“أَخْفَيْتُ الشَّيْءَ” ifadesi hem “Bir şeyi gizledim.” hem de “Bir şeyi açıkladım, ortaya çıkardım.” manasına gelmektedir.⁸

TAHA20/15 - {إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ أَخْفَيْهَا لِتُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَى}

el-Asma'î ve İbnü's-Sikkît “أَكَادُ أَخْفَيْهَا” ifadesinin “أَكَادُ أَظْهَرُهَا” yani “neredeyse açıklayacağım” anlamına geldiğini belirtmektedirler⁹. Ebû Hatim Sicistânî “أَخْفَيْهَا” kelimesinin gizlemek anlamında olduğunu, eğer “أَخْفَيْهَا” şeklinde fethalı okunursa “açıklamak” anlamına geleceğini belirtmektedir¹⁰. “أَكَادُ أَخْفَيْهَا” ifadesi el-

⁷ Altuntaş, Halil – Şahin, Muzaffer, *Kur'an-ı Kerim Meâlî*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006; Ateş, Süleyman, *Kur'an-ı Kerim'in Yüce Mealî*, Hayat Yayınları, İstanbul, 2012; Buluç, Ali, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı*, Birim Yayınları, İstanbul t.y.; Çantay, Hasan Basri, *Kur'an-ı Hakîm ve Meal-i Kerîm*, Ahmed Said Matbaası, İstanbul, 1962; Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı Meal-Tefsir*, (Çeviren: Cahit KOYTAK, Ahmet ERTÜRK), İşaret Yayınları, İstanbul, 1423/2002; Özek, Ali ve diğerleri, *Kur'an-ı Kerîm ve Açıklamalı Mealî*, TDV Yayınları, Ankara, 1998; YAVUZ, Ali Fikri, *Kur'an-ı Kerîm ve İzahlı Meal-i Alisi*, Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul, 2008; Yıldırım, Suat, *Kuran-ı Hakîm ve Açıklamalı Mealî*, Işık Yayınları, İzmir, 2002.

⁸ el-Asma'î, Ebu Saîd Abdülmelik b. Kureyb b. Abdilmelik el-Asmaî el-Bâhilî, *Kitâbü'l-Ezdâd*, nşr: August Haffner, (“Selâsetü Kütüb fi'l-Ezdâd” adlı eserin içerisinde), s. 5-70el-Matbaatü'l-Katolikiyyeli'l-Âbâi'l-Yesû'iyye, Beyrut, 1912, s. 21; Ebû Hatim Sicistânî, *Kitâbü'l-maklûb lafzuhâ fi kelâmi'l-'arab ve'l-müzâli 'an cihetihî ve'l-ezdâd*, nşr: August Haffner, (“Selâsetü Kütüb fi'l-Ezdâd” adlı eserin içerisinde), el-Matbaatü'l-Katolikiyyeli'l-Âbâi'l-Yesû'iyye, 1912, Beyrut, s. 115; Ebu Yusuf İbnü's-Sikkît Ya'kub b. İshak el-Huzistânî, *Kitâbü'l-Ezdâd* nşr: August Haffner, (“Selâsetü Kütüb fi'l-Ezdâd” adlı eserin içerisinde), “el-Matbaatü'l-Katolikiyyeli'l-Âbâi'l-Yesû'iyye, 1912, Beyrut, s. 177; Radiyyüddîn es-Sâgânî, *el-Ezdâd*, nşr: August Haffner, (“Selâsetü Kütüb fi'l-Ezdâd” adlı eserin içerisinde), “el-Matbaatü'l-Katolikiyyeli'l-Âbâi'l-Yesû'iyye, 1912, Beyrut, s. 227.

⁹ el-Asma'î, *a.g.e.*, s. 21; İbnü's-Sikkît, *a.g.e.*, s. 177

¹⁰ Ebû Hatim Sicistânî, *a.g.e.*, s. 115

Beydâvi'ye göre “ Zamanını neredeyse gizlemek istiyorum. Eğer bu getirmede (ifade etmede) lütuf ve ömrün önüne geçme olmasaydı bunu haber vermezdim.” anlamına geldiği gibi “gizlenmesi mümkün olmadığından dolayı” “أَخْفِيهَا” kelimesinin “fethalı” (أَخْفِيهَا) olarak okunduğu kıraatin de teyit etmekte olduğu “neredeyse açıklayacağım” anlamına da gelir¹¹.

Ebu'l-Berekât en-Nesefti “أَخْفِيهَا” ifadesi hakkında şunları söylemektedir: “Bu kelime ezdaddandır. Yani “Kullara açıklayacağım veya kullardan gizleyeceğim” anlamlarına gelebilir. Gizlemek istediğimden dolayı “o gelecektir” demiyorum. Bir hikmete binaen kıyametin geleceği haber verilirken vaktinin gizlenmesi olmasaydı - ki kıyametin ne zaman kopacağını bilmediklerinden dolayı her an korku içerisinde olurlar- onu haber vermezdim.”¹²Günümüz müfessirlerden Sâbûnî âyetin anlamını “Şüphesiz kıyamet mutlaka kopacaktır, bundan kurtuluş yoktur. Neredeyse ben onu kendimden gizliyorum. Onu size nasıl bildireyim?” şeklinde açıklamıştır. Dipnotta da şu bilgileri vermektedir: “*Bu, Mücâhid ve İbn Abbas'ın görüşlerinin özetidir. İbn-i Cerîr et-Taberî de bunu tercih etmiştir. Ayetin tefsirinde en fazla tercih edilen görüş budur. Burada başka, zayıf görüşler de vardır. Bkz. Ebu Hayyân, el-Bahr, VI, 232.*” demek suretiyle “gizlemek” anlamını tercih etmiştir. Sâbûnî daha sonra da Müberred'in (ö. 286/900) şu görüşünü nakletmektedir: “*Bu, Arapların âdetindedir. Çünkü onlar, bir şeyi son derece gizledikleri zaman: "Onu kendimden bile gizledim" yani, "onu kimseye bildirmedim" derler.*”¹³

Mealler:

A.F. Yavuz: “ ... Onun vaktini kullardan gizliyorum ki, ... ”

A. Bulaç: “ ... , onun (koşup haberini) neredeyse gizleyeceğim. ” ”

DİB: “ ... , neredeyse onu gizleyecek (geleceğinden hiç söz etmeyecek)tim.”

Elmalılı: “ ... , ben, hemen hemen onu gizliyorum ki... , ”

¹¹ El-Beydâvi, *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil*, c.IV, s. 24.

¹² Ebu'l-Berekât en-Nesefti, *Tefsîru-n-Nesefti - Medârikü't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vil*, c. II, s. 359-360.

¹³ es-Sâbûnî, *Safvetü't-Tefsîr Tefsîrunli'l-Kur'âni'l-Kerîm*, c. II, s. 212.

H.B. Çantay: "... Ben onu(n vaktini) hemen açıklayacağım geliyor ki ..."

M. Esed: "'Çünkü zamanını gizli tutmuş olsam da, "

S. Yıldırım: " ... Nerdeyse açıklayasım geliyor onun vaktini. ... "

S. Ateş: " " ... , neredeyse onu gizleyeceğim." "

TDV: "...diye neredeyse onu (kendimden) gizleyeceğim. "

Değerlendirme ve Yorum

Görüldüğü üzere meal sahiplerinden sadece H.B. Çantay ve S. Yıldırım, "أَكَادُ أَخْفِيهَا" ifadesini el-Asma'î'nin görüşüne uygun olarak "açıklamak" anlamında çevirmişlerdir. A.F. Yavuz, A. Bulaç, DİB, Elmalılı, M. Esedve S. Ateş mealleri "gizleme" anlamını tercih etmişlerdir. TDV meal; bu âyeti Mücâhid, İbn Abbas ve İbn-i Cerîr et-Taberî'ningörüşlerine uygun olarak tercüme etmiştir. Bu kelimenin tercümesinde mütercimler, tıpkı "وَأَسْرُوا" kelimesinin tercümesinde olduğu gibi ihtilafa düşmüşlerdir. Bu âyetteki "أَكَادُ أَخْفِيهَا" ifadesinin tefsirinde el-Asma'î'nin görüşünün hem müfessirler hem de mütercimlerce daha az rağbet gördüğünü ifade etmemiz gerekir.

2. رجا

"الرجاء" kelimesi "istek, arzu, hırs" anlamına geldiği gibi "korku" anlamına da gelmektedir.¹⁴ İstek-arzu anlamında olup ümitsizliğin zıttıdır. "الرجاء و الرجاء" korku anlamına da gelebilir.¹⁵ Kur'an-ı Kerim'de bu kelime her iki zıt anlamda da kullanılmıştır.

İSRÂ17/57 - {... وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ ...}

¹⁴ el-Asma'î, *a.g.e*, s. 23; Ebû Hatim Sicistânî, *a.g.e*, s. 80; İbnü's-Sikkât, *a.g.e*, s. 179; Radıyyüddîn es-Sâgânî, *a.g.e*, s. 230.

¹⁵ İbn-i Manzûr, Muhammed (Cemaleddin Ebu'l-Fadl) İbn-i Mükerrrem, el-Afrîkî, el-Mısırî, *Lisân'ül-Arab*, Dâru'l-Ma'rife, Kahire, c. XIX, s. 1604.

Ebû Hatim Sicistânî'ye göre bu âyetteki "وَيَرْجُونَ" ifadesi "ummak, ümit etmek" anlamındadır.¹⁶ Bu âyetteki "وَيَرْجُونَ" ifadesinin "ummak, ümit etmek" olduğunda müfessirler arasında bir ihtilaf yoktur.

Mealler:

A.F. Yavuz: " ... ; rahmetini umarlar ve O'ndan korkarlar. ..."

A. Bulaç: " ... O'nun rahmetini umuyorlar ve azabından korkuyorlar. ..."

DİB: " ... O'nun rahmetini umarlar, azabından korkarlar. ..."

Elmalılı: " ...ve rahmetini umarlar azâbından korkarlar, ..."

H.B. Çantay: " ... , Onun rahmetini umuyorlar, Onun azabından korkuyorlar..."

M. Esed: " ...hem de, O'nun rahmetini umup azabından korkarak: ..."

S. Yıldırım: " ... O'nun rahmetini arar, azabından korkarlar. ..."

S. Ateş: " ... ; O'nun merhametini umarlar, azâbından korkarlar. ..."

TDV: " ... ; O'nun rahmetini umarlar ve azabından korkarlar. ..."

Değerlendirme ve Yorum:

Görüldüğü üzere mealler "يَرْجُونَ" ifadesini "ummak, ümit etmek" anlamında çevirmekte fikir birliği içerisindedirler.

NUH71/13 - {مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا}

el-Asma'î ve İbnü's-Sikkî't'e göre bu âyetteki "الرجاء" kelimesi "korku" anlamında kullanılmıştır.¹⁷ Önemli Arap Dili âlimlerinden olan el-Ferrâ tefsirinde

¹⁶ Ebû Hatim Sicistânî, *a.g.e.*, s. 81.

¹⁷el-Asma'î, *a.g.e.*, s. 23-24; Ebû Hatim Sicistânî, *a.g.e.*, s. 81.

âyeti "Allah'ın azametinden-yüceliğinden korkmuyorsunuz." anlamında açıklamıştır.¹⁸ Ebû 'Ubeyde Ma'mer b. Müsennâ tefsirinde tıpkı el-Ferrâ gibi "korkmak" anlamını tercih etmiştir.¹⁹ el-Beydâvî, tefsirinde "Allah'a ibadet edip itaat edenlere saygı göstermeyi ümit etmiyorsunuz." demek suretiyle "لَا تُرْجُونَ" ifadesinin "ümit beslemek" anlamında kullanıldığını ifade etmiştir.²⁰ Ebu'l-Berekât en-Nesefî tefsirinde "Ahfeş'ten gelen rivâyete göre buradaki "الرجاء" korku anlamındadır. Çünkü recâ ile birlikte hem korku hem de ümitsizlikten bir yön vardır. "الوقار" ise azamet demektir. Veyahut "O'ndan tazim ümit etmiyorsunuz. Yani "Size ne oluyor da Allah'ın sizi cennette yücelteceğini ummuyorsunuz." " demektedir.²¹ Bu cümlelerden anladığımız kadarıyla Nesefî "لَا تُرْجُونَ" ifadesini her iki anlamı da mezcetmek suretiyle tefsir etmiştir.

Mealler:

A.F. Yavuz: " Neyse siz, Allah'dan korkmazsınız, (O'nun azametini tanımazsınız?) "

A. Bulaç: " "Size ne oluyor ki, Allah'tan bir vakarı ummuyorsunuz?" "

DİB: " 'Size ne oluyor da Allah için bir vakar (saygınlık, büyüklük) ummuyorsunuz?' "

Elmalılı: " Neye siz ummazsınız Allah için bir vakar. "

H.B. Çantay: " «Ne oluyor size ki Allahın, sizi bir vekaar (ve şeref saahibi yapmasını) emel edinmezsiniz?» "

M. Esed: " Size ne oluyor ki Allah'ın büyüklüğünü kabul etmiyorsunuz, "

S. Yıldırım: " (13-14) "Neden acaba siz, sizi tavırdan tavıra yaratan Allah'ın büyüklüğünü kabul etmiyorsunuz?"

¹⁸ el-Ferrâ ed-Deylemî, *Meâni'l-Kur'ân*, c. III, s. 188.

¹⁹ Ebû 'Ubeyde Ma'mer b. Müsennâ, *Mecâzû'l-Kur'ân*, c. II, 271.

²⁰ el-Beydâvî, *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil*, c. V, s. 249.

²¹ Ebu'l-Berekât en-Nesefî, *Tefsîru'n-Nesefî - Medârikü't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vil*, c. III, s. : 544.

S. Ateş: “Size ne oluyor ki, Allâh için saygı ummuyorsunuz?”

TDV: “ Size ne oluyor ki, Allah'a büyüklüğü yakıştıramıyorsunuz? ”

Değerlendirme ve Yorum:

“لَا تَرْجُونَ” ifadesinin anlamı hakkında dilci ve müfessirlerin neler dediğini aktarmıştık. el-Asma‘î, el-Ferrâ ve Ebû 'Ubeyde Ma'mer b. Müsennâ âyetteki bu kelimeyi "korkmak" anlamında tefsir etmişken, el-Beydâvî ile Nesefî "ümit etmek" anlamını tercih etmişlerdir. Burada gözümüze çarpan husus ise hicri 2.-3. asır âlimler "korkmak" anlamını tercih ederken, daha sonraki dönemlerde yaşayan müfessirlerin "ümit etmek" anlamını tercih etmeleridir. Bu farklılık meallere de yansımıştır. A.F. Yavuz, M. Esed, S. Yıldırım ve TDV mealleri "korkmak" anlamını tercihe ederken A. Bulaç, DİB, H.B. Çantay, Elmalılı ve S. Ateş meallerinde "ümit etmek, ummak" anlamlarını tercih etmişlerdir.

3. سَجْر

“سَجْرٌ” kelimesi hem “dolu” hem de “boş” anlamına gelmektedir.²² “سَجْرٌ الْبَحَارِ” ifadesi hem “denizler dolduruldu” hem de denizler boşaltıldı.” anlamlarına gelmektedir.²³ Kur’ân-ı Kerîm’de “سَجْرٌ” kelimesinin (سَجْرَتٌ، يُسْجِرُونَ، الْمَسْجُورِ) gibi birçok iştirakî bulunmaktadır.²⁴

TEKVÎR 81/6 - {وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ}

{وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ} âyeti el-Asma‘î’ye göre “Denizlerin birbirine boşatıldığında anlamına” gelmektedir.²⁵ Mücâhid tefsirinde “سَجِّرَتْ” kelimesini “أُوقِدَتْ” yani “tutuşturuldu” kelimesiyle “doldurmak” anlamına istinat ederek tefsir etmiştir.²⁶

²² el-Asma‘î, *a.g.e.*, s. 10; Ebû Hatim Sicistânî, *a.g.e.*, s. 126-127; İbnü’s-Sikkî, *a.g.e.*, s. 168.

²³ Radiyyüddin es-Sâgânî, *a.g.e.*, s. 232.

²⁴ Bkz: Tur 52/6 - {وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ}، Mü’min 40/72 - {فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ} ; Tur 52/6 - {وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ}

²⁵ el-Asma‘î, *a.g.e.*, s. 10.

²⁶ Mücâhid b. Cebr, *Tefsîru Mücâhid*, c. I, s. 707.

Zira tandır odun doldurularak tutuşturulur. el-Ferrâ tefsirinde “Biri diğerine boşaltılır ve tek bir deniz haline gelir.” demek suretiyle “boşaltma” anlamını tercih etmiştir²⁷. “Mekke ve Basra lehçelerine göre “tandır odun ile doldurduğunda” “سَجَرَ التَّنُورِ” denir. Ayetin manası ise denizler tek bir deniz olana değin (toplanıp) infilak eder. Denilmiştir ki cehennemliklere azap edilmesi için denizler ateş ile doldurulur.”²⁸

Mealler:

A. Bulaç: “ Denizler, tutuşturulduğu zaman, ”

A. F. Yavuz: “ Bütün denizler kaynayıp birbirine karıştığı zaman, ”

DİB: “ Denizler kaynatıldığı zaman, ”

Elmalılı: “ve denizler ateşlendiği vakit.”

H. B. Çantay: “ Denizler ateşlendiği zaman,

M. Esed: “ ve denizler kaynadığında, ”

S. Yıldırım : “ Denizler ateşlenip kaynatıldığı zaman, ”

S. Ateş: “ Denizler kaynatıldığı zaman, ”

TDV: “ Denizler kaynatıldığında, ”

Değerlendirme ve Yorum:

Hem “dolu” hem de “boş” anlamına gelmekte olan “مسجور” kelimesi özellikle bu ayette, Mücâhid, el-Beydâvî ve Ebu'l-Berekât en-Nesefî'nin görüşlerine uygun olarak daha çok “doldurmak” anlamından hareketle tercüme edilmiştir.

²⁷ el-Ferrâ ed-Deylemî, *Me'âni'l-Kur'ân*, c. III, s. 239.

²⁸ el-Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vil*, c. V, s.: 289; Yine bkz.: Ebu'l-Berekât en-Nesefî Abdullah b. Ahmed b. Mahmud, *Tefsîru'n-Nesefî - Medârikü't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vil*, ed.: Yusuf Ali Bedîvî, Daru'l-Kelimi't-Tayyib, Beyrut, 1419/1998, c. III, 606;

“Doldurma” anlamının alındığı “tandırın yakılmak üzere odunla doldurulması” anlamına gelen “سجر التور” ifadesinin bu ayetin meallerinde daha fazla belirginleştiğini görmekteyiz. Zira bu kelimeye genelde “ateşlendiği”, “kaynatıldığı” şeklinde anlam verilmiştir. Bunun yanında “ateşlendiği”, “kaynatıldığı” şeklindeki mealde “boşaltmak” anlamı da vardır. Çünkü su zamanla gerek buharlaşmayla gerekse kaynayıp etrafına taşmayla bulunduğu kap “boşalır”. Dolayısıyla “مسجور” kelimesinin “hem “dolu” hem de “boş” anlamında tefsir ve tercüme edildiğini iddia etmemiz mümkündür.

4. سرّ

“Sözü gizledim” anlamında “أسررت الحديث” ve “sözü açıkladım” anlamında, yine aynı şekilde “أسررت الحديث” denir²⁹.

YUNUS 10/54 –{ ... وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوْا الْعَذَابَ ... }

el-Asma‘î, Ebû Hatim Sicistânî ve İbnü’s-Sikkît bu âyetteki “وَأَسْرُوا” ifadesinin “açıklamak, ortaya çıkarmak” anlamında olduğunu söylemektedir³⁰. el-Ferrâ ed-Deylemî, bu kelimeyi "gizlemek" anlamında tefsir etmiştir³¹. İbn-i Cerîr et-Taberî (ö.310/923), tefsîrinde “وَأَسْرُوا” kelimesinin anlamı hususunda “Bu müşriklerin liderleri, Allah’ın, kendilerini çepeçevre kuşatmış olan azabına baktıklarında pişmanlıklarını alt sınıflardan ve ayaktakımlarından gizlediler ve bu azabın kendi başlarına geleceğine kesin kani oldular.” demek suretiyle "gizlemek" anlamını tercih etmektedir³². Fahreddin Râzî (ö.606/1210)bu kelimenin ezdâddan olduğunu, "açığa çıkarma" ve "gizleme" anlamlarına geldiğini belirttiikten sonra inkârcıların şiddetli azabı görünce hayret, dehşet ve korku duygularıyla sarsılıp

²⁹ el-Asma‘î, *a.g.e.*, s. 21; Ebû Hatim Sicistânî, *a.g.e.*, s. 114; İbnü’s-Sikkît, *a.g.e.*, s. 176; Radıyyüddîn es-Sâgânî, *a.g.e.*, s. 232.

³⁰ el-Asma‘î, *Kitâbü’l-Ezdâd*, s. : 21; Ebû Hatim Sicistânî, *Kitâbü’l-maklûb lafzühâ fi kelâmi’l-‘arab ve’l-müzâli ‘an cihetihî ve’l-ezdâd*, s. 114; İbnü’s-Sikkît, *Kitâbü’l-Ezdâd*, s. 177.

³¹ el-Ferrâ ed-Deylemî, *Me‘âni’l-Kur‘ân*, c. I, 469.

³² İbn-i Cerîr et-Taberî, *Câmi‘u’l-Beyân ‘an Te’vîli Âyi’l-Kur‘ân*, c. XV, s.: 103.

bu yüzden âdeta dillerinin tutulacağı, hatta ağlayıp haykıramayacaklarını pişmanlıklarını ifade etmeye bile mecal bulamayacaklarını belirtmektedir³³. Neseî de bu âyetteki “وَأَسْرُوا” ifadesinin "ortaya çıkarmak" anlamında olduğunu söylemekte ve eklemektedir: “Bir şeyi açığa vurduğunda veya durumun şiddetinden (vahametinden) onu ifade etmekten aciz kalarak gizlediğinde “أسر الشيء” denir. Dolayısıyla “أسر” kelimesi ezdaddandır.”³⁴

Mealler:

A. Bulaç: “ ... Onlar azabı görünce pişmanlıklarını gizlerler, ...”

A.F. Yavuz: “ ... , azabı gördükleri vakit, hepsi pişmanlığı açığa vurarak kendini kurtarmak için onu muhakkak feda ederdi. ...”

DİB: “ ... Azabı gördüklerinde, için için derin bir pişmanlık duyarlar. ...”

Elmalılı: “ ... , azâbı gördükleri vakit hepsi içten içe nedamet ederek kendini kurtarmak için onu fedâ ederdi, ...”

H.B. Çantay: “ ... Onlar azabı görünce peşîmanlıklarını açıklarlar. ...”

M. Esed: “ ... Ve (o zalimler kendilerini bekleyen) azabı görünce pişmanlıklarını gösterecek gücü (bile) kendilerinde bulamayacaklar. ...”

S. Yıldırım: “ ... Onlar cezaları olan azabı görünce içten içe duydukları pişmanlığı açığa vururlar. ...”

Eserre: Hem açığa vurmak, hem de, acının şiddeti sebebiyle kişinin nutku tutulduğundan söyleyememesi yani içinde gizlemek hakkında kullanılır. Yani bu kelime bu iki zıt mânaya gelmesi itibarıyla ezdaddandır.

S. Ateş: “ ... Azâbı gördükleri zaman, içlerinde pişmanlık duyarlar, ...”

TDV: “ ... Ve azabı gördükleri zaman için için yanarlar. ...”

³³ Ebu Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddin Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberistânî, *Mefâtihu'l-Ğayb - et-Tefsîru'l-Kebîr*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1420.c. XVII, s. 117.

³⁴ Ebu'l-Berekât en-Neseî, *a.g.e.*, c.II, s.: 27.

Değerlendirme ve Yorum:

“أسرَّ” fiili ezdâddan olduğundan dolayı müfessirler görüldüğü üzere ihtilaf etmişlerdir. Bu ihtilaftan dolayı meal yazarları da bu kelimeyi farklı çevirmişlerdir. Mütercimlerden A.F. Yavuz ve H.B. Çantay “أسرَّ” kelimesini el-Asma‘î Ebû Hatim Sicistânî ve İbnü’s-Sikkît’in görüşlerine uygun olarak “açıklamak, ortaya çıkarmak” anlamında tercüme etmişlerdir. M. Esed ise Ebu'l-Berekât en-Nesefî'nin Asma‘î'nin görüşüne uygun olarak verdiği anlamda “pişmanlıklarını gösterecek gücü (bile) kendilerinde bulamayacaklar.” şeklinde meal vermiştir ki çok başarılı bir tercüme olduğu kanısındayız. Ayetin açıklamasında “أسرَّ” fiili ezdâddan olduğunu belirten S. Yıldırım bu kelimenin her iki zıt anlamını ihtiva eden bir çeviri yapmayı tercih etmiştir. Örnek olarak verdiğimiz meallerden A. Bulaç, DİB, Elmalılıve S. Ateşmealleri “gizlerler”, “için için”, “içten içe”, “içlerinde” ve “ta içlerinde” gibi ifadelerle “وَأَسْرُوا” ifadesini “gizlemek” anlamında çevirmişlerdir. Görüldüğü üzere meal yazarları, müfessir ve dilbilimcilerin düştükleri ihtilaftan dolayı âyetteki “وَأَسْرُوا” ifadesinin anlamını fark farklı vermişlerdir. Aynı yorumları Sebe 34/33³⁵ ayetinin meallerine de yapabiliriz.

5. ظن

“ظَنَّ” kelimesi, el-Asma‘î, Ebû Hatim Sicistânî, İbnü’s-Sikkît ve Radyüddin es-Sâgânî’ye göre hem yakîn (kesin bilgi) hem de şekk (şüphe) anlamlarına gelmektedir.³⁶

{وَأَنَا ظَنَنْتَ أَنْ لَنْ نُعْجِزَ اللَّهُ فِي الْأَرْضِ وَلَنْ نُنْجِزَهُ هَرَبًا} - CİN 72/12

İbn-i Cerîr et-Taberî tefsirinde "Kesin bildik ki Allah bizim için kötülük murad ettiğinde biz O'nu asla aciz bırakamayız." demek suretiyle {ظَنَنْتَ} ifadesinin yakîn (kesin bilgi) anlamına geldiğini belirtmektedir.³⁷ Çalışmamızda müracaat

³⁵ (... وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ أَوْ الْعَذَابَ ...)

³⁶ el-Asma‘î, *a.g.e.*, s. 34; Ebû Hatim Sicistânî, *a.g.e.*, s. 76-77; İbnü’s-Sikkît, *a.g.e.*, s. 188; Radyüddin es-Sâgânî, *a.g.e.*, s. 238.

³⁷ İbn Cerîr et-Taberî, *Câmi‘u'l-Beyân 'an Te'vili Âyi'l-Kur'ân*, c. XXIII, s. 660.

ettiğimiz müfessirlerden el-Ferrâ³⁸, ez-Zemahşerî³⁹, el-Beydâvî⁴⁰, Ebu'l-Berekât en-Neseî⁴¹, Ebussuûd Efendi⁴², Tahir b. Âşûr⁴³ ve Sâbûnî⁴⁴ de aynı görüştedirler.

Mealler:

A. Bulaç: “Biz şüphesiz, Allah'ı yeryüzünde asla aciz bırakamayacağımızı, kaçmak suretiyle de O'nu hiçbir şekilde aciz bırakamayacağımızı anladık.”

A.F. Yavuz: “ Gerçekten biz anladık ki, Allah'ı yeryüzünde acze düşürmemize asla imkân yok, kaçmakla da hiç bir zaman O'nu âciz bırakamayız.”

DİB: “Muhakkak ki biz Allah'ı yeryüzünde âciz bırakamayacağımızı, kaçarak da onu âciz bırakamayacağımızı anladık.”

Elmalılı: “ Ve doğrusu biz anladık ki Allahı Arzda acze düşürmemize ihtimal yok, kaçmakla da onu asla âciz bırakamayız.”

H.B. Çantay: “Şu hakıkatı da şübhesiz anladık ki: Yer (yüzün) de (bulunsak) da Allâhı asla aciz bırakamayız, (göğe) kaçmakla da Onu asla aciz kılamayız. ”

S. Yıldırım: “ Şunu da anladık ki, biz yerde Allah'ın iradesine karşı koyamayacağımız gibi, kaçmaya teşebbüs etmekle de O'nun elinden yakamızı kurtaramayız.”

S. Ateş: “ Biz yeryüzünde Allâh'ı âciz bırakamayacağımızı (yerden) kaçmakla da O'nu âciz bırak(ıp O'ndan kurtul)amayacağımızı anladık. ”

³⁸ el-Ferrâ ed-Deylemî, *Me'âni'l-Kur'ân*, c. III, s. 193.

³⁹ ez-Zemahşerî, Cârullah Ebi'l-Kâsım Mahmud B. Ömer, *El-Keşşaf'An Hakâiki Ğavâmidî't-Tenzîl ve 'Uyûni'l-Ekâvil Fi Vucûhi't-Te'vil*, Mektebetü 'Ubeykân, 4 Cilt, 1. Bs., Riyad, 1998, c. VI, s. 228.

⁴⁰ el-Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vil*, c. V, s. 252.

⁴¹ Ebu'l-Berekât en-Neseî, *Tefsîru'n-Neseî - Medârikü't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vil*, c. III, s. 551.

⁴² Ebu's-Su'ûd, Muhammed b. Muhammed b. Mustafâ El-İmâdî, *Tefsîru Ebi's-Su'ûd Ev İrşâdü 'Akli's-Selîm İlâ Mezâye'l-Kur'âni'l-Kerîm*, ed.: Abdulkâdir Ahmed 'Atâ, Mektebetü'r-Riyâd El-Hadîse, Kahire, 1971, c. V, s. 406.

⁴³ Tâhir İbn-i Âşûr, *Tefsîru't-Tabrîr ve't-Tenvîr*, c. XXIX, s. 233.

⁴⁴ es-Sâbûnî, *Safvetü't-Tefsîr Tefsîrun li'l-Kur'âni'l-Kerîm*, c. III, s. 434.

TDV: “ (Artık) şu gerçeği şüphesiz anladık ki, biz yeryüzünde bulunsak da Allah'ı âciz bırakamayacağız, başka yere kaçmakla da elinden kurtulamayacağız.”

Değerlendirme ve Yorum:

İncelediğimiz mealler “ظن” kelimesini "anladık" kelimesiyle açıklamaya çalışmışlardır. Ancak "anlamak" kelimesi "yakîn - tereddütsüz bilme" anlamını tam olarak karşılamamaktadır. A.F. Yavuz, A. Bulaç, DİB, H.B. Çantay ve TDV mealleri "şüphesiz", "muhakkak ki", "gerçekten" gibi vurgu ifadeleri kullanmışlardır ancak bu ifadeler cümlenin başındaki "أنا" kelimesinin karşılığı olarak kullanılabilir. Bunun için bu vurgu ifadelerinin yanında "yakinen, kesin olarak bilmek" veya "kesin olarak anlamak" gibi ifadeler kullanmanın kelimenin anlamını tam yansıtmaya adına, daha iyi olacağı kanaatindeyiz.

HÂKKA69/20 - {إِنِّي ظَنَنْتُ أَنِّي مُلَاقٍ حِسَابِيهِ}

Ebû Hatim Sicistânî, “ظَنَنْتُ” kelimesini “yakîn” kelimesiyle tefsir etmiştir.⁴⁵ el-Ferrâ, tefsirinde “ظَنَنْتُ” ifadesini “علمت—bildim” anlamında tefsir etmiştir. O'na göre bu “bizzat görülen (varlığı test edilebilecek) bir ilim” değildir.⁴⁶ İbn Cerîr et-Taberî tefsirinde İbn-i Abbas, Katâde ve İbn-i Zeyd'in “ظَنَنْتُ” ifadesini, “emin, kani olmak, kesin bir şekilde bilmek” anlamına tefsir ettiklerini nakletmektedir.⁴⁷

el-Beydâvî, tefsirinde “Bunu "ظَنَ" kelimesiyle ifade etmesinin sebebi, kişinin aklına gelen nazari ilimlerin kendisinden bağlarını koparmadığı, itikada zarar vermeyen düşüncelere dikkat çekmek olabilir”⁴⁸ demek suretiyle "ظَنَ" ifadesinin “imana zarar vermeyecek şüphelerin bir Müslüman'ın aklına gelmesi” anlamında tefsir etmiştir.

⁴⁵ Ebû Hatim Sicistânî, *a.g.e.*, s. 77

⁴⁶ el-Ferrâ ed-Deylemî, *Meâni'l-Kur'ân*, c. III, s. 182.

⁴⁷ İbn-i Cerîr et-Taberî, *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, c. XXIII, s: 585.

⁴⁸ el-Beydâvî, *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil*, c. V, s. 245.

Mealler:

A. Bulaç: “ "Çünkü ben, gerçekten hesabıma kavuşacağımı sanmış (anlamış)tım. ””

A.F. Yavuz: “ " Çünkü ben, hesabıma kavuşacağımı sezmiştim. ””

DİB: “Çünkü ben, hesabımla karşılaşacağımı zaten biliyordum.”

Elmalılı: “ " Çünkü ben sezmiştim ki ben kavuşacağım hesabıma " ”

H.B. Çantay: “ " «Çünkü ben hakıykatem hisâbıma kavuşacağımı (kuvvetle) zannetmişdim». ””

M. Esed: “ " Zaten (bir gün) hesabımın önüme konulacağını bilmiştim!" ”

S. Yıldırım: “ "Zaten ben hesabımla karşılaşacağımı biliyordum!" der. ”

S. Ateş: “"Ben hesabımla karşılaşacağımı sezmiştim zaten. ””

TDV: “"…; doğrusu ben, hesabımla karşılaşacağımı zaten biliyordum, der."”

Değerlendirme ve Yorum:

Akla gelen ilk anlamı “şüphe etmek” olsa da, el-Ferrâ ve İbn-i Cerîr et-Taberî, “ظن” kelimesini - yukarıda da ifade ettiğimiz gibi – “yakînen, kesin olarak bilmek” anlamında tefsir etmişlerdir. el-Beydâvî ise “imana zarar vermeyecek şüphe” anlamında tefsir etmiştir. Örnek olarak verdiğimiz meallerden DİB, M. Esed, S. Yıldırım ve TDV mealleri el-Ferrâ ve İbn-i Cerîr et-Taberî tefsirlerine uygun olarak “bilmek” anlamında tercüme etmişlerdir.

“ظن” kelimesini A. Bulaç “sanmış (anlamış)tım” şeklinde parantez kullanıp açıklayarak tercüme etmiştir. H.B. Çantay “(kuvvetle) zannetmişdim.” şeklinde tercüme ederek her iki zıt anlamı ihtiva edecek bir tercüme yapmıştır. Yalnız bu çeviri yanlış anlaşılabilir. “Zannetmek” ve “sanmak” geçmiş zaman kipinde kullanıldığında “sanmıştım ama öyle değilmiş” anlamında anlaşılmaktadır. H.B. Çantay’ın çevirisinden “çünkü ben hakıykatem hisâbıma kavuşacağımı (kuvvetle) zannetmişdim ama öyle değilmiş, yanlışmış” manası anlaşılabilir.

A.F. Yavuz, Elmalılı ve S. Ateş meallerinin “ظَنَّتُ” kelimesini “sezmiştim” ifadesini kullanarak “şüphe etmek” anlamında çevirmeye çalıştıkları görülmektedir. Yalnız burada, “ظَنَّتُ” ifadesine “sezmiştim” şeklinde anlam vermede bir sakınca olduğunu belirtmek gerekir. Öncelikle “şüphe etmek” ile “sezmek” anlamca tamamen farklı kelimelerdir. İkinci olarak bu ayetteki “ظَنَّتُ” kelimesini “sezmiştim” ifadesiyle tercüme etmede kelâmî bir problemin ortaya çıkabileceğini düşünmekteyiz. Zira ayeti siyak ve sibakıyla inceleyecek olursak, cenneti kazanmanın yolu “yakînî iman” ve “amel”dir⁴⁹. “Sezmek” ya da “sezgi”; “mü'min olabilmek” ve dolayısıyla “cenneti kazanmak” için yeterli değildir ve “inanç” anlamına gelmez. Kaldı ki İbnü's-Sikkît'e göre mü'min “şüphe” de etmez⁵⁰.

6. عَسَسَ

el-Asma'î, Ebû Hatim Sicistânî, Radiyyüddin es-Sâgânî ve İbnü's-Sikkît'e göre “عَسَسَ” kelimesi, “Karanlık basmak çökmek, kararmak; gece karanlığının yönelmesi - gece karanlığının sırtını dönmesi, yüzünü çevirmesi” anlamlarına gelmektedir.⁵¹

TEKVÎR81/17 - {وَاللَّيْلِ إِذَا عَسَسَ}

Mücâhid, “عَسَسَ” kelimesinin “sırtını dönmek, yüzünü çevirmek” anlamlarına geldiğini tefsîrinde belirtmektedir⁵². Aynı şekilde el-Ferrâ, müfessirlerin “عَسَسَ” kelimesinin “أدير” yani “gece karanlığının yüzünü çevirmesi” anlamına

⁴⁹ Bkz. Hâkka 69 / 19-24

⁵⁰ İbnü's-Sikkît, *Kitâbü'l-Ezdâd*, s. : 189.

⁵¹ el-Asma'î, *a.g.e*, s. 7-8; Ebû Hatim Sicistânî, *a.g.e*, s. 97; İbnü's-Sikkît, *a.g.e*, s. 167; Radiyyüddin es-Sâgânî, *a.g.e*, s. 239

⁵² Ebu'l-Haccâc Mücâhid b. Cebr et-Tâbi'î el-Mekkî el-Kuraşî el-Mahzûmî, *Tefsîru Mücâhid*, ed.: Dr. Muhammed Abdüsselam Ebu'n-Nil, Dâru'l-Fikri'l-İslâmî el-Hadîs, Mısır, 1. Bsk., 1989/1410, c. I, s. 708.

geldiği hususunda birleştiklerini belirtmektedir⁵³. el-Beydâvî⁵⁴ de “yüzünü çevirmek” anlamına geldiğini söylemektedir. ez-Zemahşerî, “عسس” kelimesinin “gece karanlığının yönelmesi” anlamına geldiğini belirtmektedir⁵⁵. Ebû ‘Ubeyde Ma’mer b. Müsennâ, tefsirinde bazılarınınbu kelimenin “gece karanlığının yönelmesi-başlaması” anlamına geldiğini söylediklerini, bazılarının da “gece karanlığının sırtını dönmesi-geçip gitmesi” anlamında olduğunu söylediklerini nakletmiş ancak bir tercihte bulunmamıştır⁵⁶. Tahir b. Âşûr (ö.1394/1973), İbn Atıyye el-Endelusi’den (ö.542/1147) Müberred’in (ö. 286/900) “Allahü Teâlâ gecenin yönelmesine ve geçip gitmesine birlikte yemin etmektedir.” dediğini naklettikten sonra kendisi “*Bu fiilin tercih edilmesinin sebebi "yemin edilmeye layık iki hali" aynı anda ifade etmesinden dolayıdır. Çünkü bu iki durum (gecenin yönelmesi ve geçip gitmesi) Allahü Teâlâ'nın kudretinin göstergelerindedir. Zira ışık karanlığı, karanlık da ışığı izler. Bu da 'icâz' (az sözle çok şey anlatma sanatı)dır.*” demektedir⁵⁷.

Mealler:

A. Bulaç: “ Kararmaya ilk başladığı zaman, geceye andolsun, ...”

A.F. Yavuz: “Karanlığa arka verdiği zaman o geceye, ...”

DİB: “ Andolsun, yöneldiği zaman geceye, ...”

Elmalılı: “ Ve yöneldiği dem o geceye... ”

⁵³ el-Ferrâ Ebû Zekerîya Yahyâ b. Ziyad b. Abdullah b. Menzûr ed-Deylemî, *Meâni'l-Kur'ân* (ed.:Ahmed Yûsuf en-Necâtî, Muhammed Ali en-Neccâr, Abdulfettah İsmail eş-Şiblî), 1. bsk., Daru'l-Mısriyye li't-Te'lîf ve't-Terceme, Mısır, c. III., s. 242.

⁵⁴ El-Beydâvî, Nâsiruddîn Ebû Saîd Abdullah ibn Ömer ibn Muhammed eş-Şirâzî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, ed.: Muhammed Abdurrahmân el-Mer'aşlî, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, Beyrut, 1. Bsk, 1418, c. V, s. 290.

⁵⁵ ez-Zemahşerî, Cârullah Ebi'l-Kâsım Mahmud B. Ömer, *El-Keşşaf'An Hakâiki Ğavâmidi't-Tenzîl ve 'Uyûni'l-Ekâvil Fî Vucûhi't-Te'vîl*, Mektebetü 'Ubeykân, 6 Cilt,1. Bs., Riyad, 1998, c. VI, s. 325.

⁵⁶ Ebû 'Ubeyde Ma'mer b. Müsennâ et-Teymî el-Basrî, *Mecâzü'l-Kur'ân*, thk. Fuat Sezgin, Mektebetü'l-Hancî, Kahire, 1381, c. II, s. 287.

⁵⁷ Muhammed Tâhir İbn-i Âşûr, *Tefsîru't-Tabrîr ve't-Tenvîr*, ed-Dâru't-Tûnusîyye li'n-Neşr, I-XXX, Tunus, 1984, c. XXX, s. 154

H.B. Çantay: “Karanlığa yöneldiği zaman geceye,”

S. Yıldırım: “Geçmeye başladığı dem geceye...”

S. Ateş: “Sırtını dönen geceye, ...”

TDV: “Kararmaya yüz tuttuğunda geceye andolsun, ...”

Değerlendirme ve Yorum:

Zıt anlamlara sahip olan “عسعس” kelimesinin Kur’ân-ı Kerimde geçtiği tek yer olan Tekvîr 81/17. ayetinin mealini vermede müfessirler gibi mütercimler de ihtilafa düşmüşlerdir. Örnek olarak verdiğimiz meallerin yazarlarından A. F. Yavuz, S. Ateş ve S. Yıldırım; Mücâhid, el-Ferrâ ve el-Beydâvî gibi âlimlerin görüşlerine uygun olarak “عسعس” fiilinin “sırtını dönmek, yüzünü çevirmek” anlamını tercih etmişlerdir. A. Bulaç, DİB, H.B. Çantay ve TDV mealleri “عسعس” kelimesini, ez-Zemahşerî'nin görüşüne uygun olarak “yönelmek” anlamına istinad ederek tercüme etmişlerdir. Elmalılı, tefsirinde bu konudaki ihtilaftan bahsettikten sonra meâlde “yöneldiği an” demekle “her iki mânâya” işaret ettiğini belirtmektedir⁵⁸.

7. الْقُرْءُ

el-Asma’î “الْقُرْءُ” kelimesinin Hicâz ehlince temizlik, Irak ehlinde ise hayız anlamına geldiğini söylemektedir. Ayrıca Ebû Amr b. ‘Alâ’nın “Kur’un “temizlik zamanı” anlamına gelmesi câiz olduğu gibi “hayız vakti” manasına gelmesi de caizdir” dediğini nakletmektedir⁵⁹. Ebû Hatim Sicistânî, İbnü’s-Sikkît ve Radiyyüddin es-Sâgânî de bu görüştedir⁶⁰.

⁵⁸ Elmalılı Muhammed Hamdi YAZIR, Hak Dini Kur’an Dili, Yeni Mealli Türkçe Tefsir, Diyanet İşleri Reisiği Neşriyatından, Matbaai Ebuzziya, İstanbul, 1938, c. VII, s. 5619.

⁵⁹ el-Asma’î, *a.g.e.*, s. 5.

⁶⁰ Ebû Hatim Sicistânî, *a.g.e.*, s. 99; İbnü’s-Sikkît, *a.g.e.*, s. 163; Radiyyüddin es-Sâgânî, *el-Ezdâd*, *a.g.e.*, s. 242.

BAKARA 2/228 – {... وَالْمُطَلَّاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ }

“الْقُرُوءُ” kelimesinin Hicâz ehlince temizlik, Irak ehlinde ise hayız anlamına geldiğini yukarıda nakletmiştik.

İbn Kesirbuayetin tefsirinde“ Kurû' kelimesinin aslı Arap dilinde belli bir vakitte gelmesi alışılan şeyin gelme zamanı ve belli bir vakitte gitmesi alışılmış olan şeyin gitme vaktidir. Binâenaleyh, kurû' kelimesinin hem hayız, hem de temizlik arasında müşterek bir lafız olmasını gerektiriyor ki bazı usûlcüler bu görüştedirler. Yani “kurû'” kelimesi müşterek bir lafızdır. En iyisini Allah bilir.” demektedir⁶¹. Kâmûsu'l-muhît sahibi el-Fîrûzâbâdî(ö.817/1415)“الْقُرُوءُ” hayız ve temizliği ihtivâ eder. “Temizlik” anlamının çoğulu “قُرُوءٌ”, “hayız” anlamının çoğulu ise “أَقْرَاءٌ” kelimesidir.”⁶² demesi ayetteki bu kelimenin “temizlik zamanı” anlamına geldiğini desteklemektedir.

Mealler:

A. Bulaç: “Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç 'ay hali ve temizlenme süresi' beklerler. ...”

A.F. Yavuz: “Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç âdet müddeti beklerler ve... .”

DİB: “Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç ay hâli (hayız veya temizlik müddeti) beklerler. ...”

Elmahlı: “Ve tatlık edilen kadınlar kendi kendilerine üç âdet beklerler ve ...”

H.B. Çantay: “Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç hayız ve temizlenme müddeti beklerler (beklesinler). ...”

⁶¹ İbn-i Kesir, ‘İmâdüddin Ebi'l-Fida İsmail ed-Dimeşki, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, ed.: Mustafa es-Seyyid Muhammed vd., Müessesetü Kurtuba ve Mektebetü Evlâdi'ş-Şeyh li't-Türâs, 1. bsk., 1421/2000, III, s. 337.

⁶² el-Fîrûzâbâdî Ebü't-Tahir Mecdüddin Muhammed b. Ya'kub b. Muhammed eş-Şîrâzi, *Kâmûsu'l-Muhît*, ed.: Mektebu Tahkiki't-Türâs fi Müesseseti'r-Risâle, Müessesetü'r-risâle li't-tubâ'a ve'n-neşr ve't-tevzi', Beyrut, 1426/2005, s. 49.

M. Esed: “Boşanmış kadınlar, evlenmeksizin üç ay hali boyunca bekleyeceklerdir. ...”

S. Yıldırım: “Boşanmış kadınlar kendilerini tutup yeni bir nikâh yapmadan önce üç âdet beklesinler! ...”

S. Ateş: “Boşanmış kadınlar, üç kur'(üç âdet veya üç temizlik süresi bekleyip) kendilerini gözetlerler (hâmile olup olmadıklarına bakarlar). ...”

TDV: “Boşanmış kadınlar, kendi başlarına (evlenmeden) üç ay hali (hayız veya temizlik müddeti) beklerler. ...”

Değerlendirme:

“Temizlikve“hayız” anlamlarına gelen“الْقُرْءُ” kelimesine örnek olarak verdiğimiz meallerden A.F. Yavuz,Elmalılı,M. Esed ve S. Yıldırım mealleri “âdet” anlamını vermişlerdir. A. Bulaç ve H.B. Çantay mealleri ise “ve” bağlacını kullanmak suretiyle her iki anlamı da birlikte tercih etmişlerdir. DİB, S. Ateş ve TDV-mealleri, hayız ve temizlik anlamlarından herhangi birini tercih etmeksizin “veya” bağlacıyla vermişlerdir.Bu meallerin “veya” bağlacını kullanmalarında, mezheplerin bu konuda ihtilaf etmesinin etkisinin olduğunu, her mezhebin görüşünün meale yansıtmak istenmesinin etkili olduğunu söyleyebiliriz.Mezheplerin bu konudaki görüşleri de “الْقُرْءُ” kelimesinin tercih edilen anlamına göre değişmektedir.Hanefî ve Hanbelîlerbu kelimeyi “hayız”; Mâlikî ve Şâfiîler de “temizlik” olarak anlamışlardır⁶³. Genel olarak meallerdeki tercüme farklılığı mezhepler arası ihtilafın bir sonucudur.Meal yazarlarının, bu kelimeyi tercüme ederken hangi mezhebin görüşünü tercih ettiklerini belirtmelerinin daha sağlıklı olacağı kanaatindeyiz.

⁶³ Zühaylî, Vehbe, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletühû*, Dâru'l-Fıkr, 2. bsk, Dımaşk,1985, c. VII, s. 631-632; es-Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetü'r-Tefâsîr Tefsîrun li'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Beyrut, Daru'l-Fıkr, 2001, c. I, s. 130.

8. قسط

el-Asma'î'ye göre "قسط" "zulmetmek, haktan şaşmak" anlamlarına gelirken aynı kök fiilin if'âl bâbından olan "أقسط" kelimesi "âdil olmak" anlamına gelmektedir.⁶⁴ İbnü's-Sikkît'e göre "قسط" fiili hem "zulmetmek" hem de "âdil olmak" anlamına gelirken "أقسط" kelimesi sadece "âdil olmak" anlamına gelmektedir.⁶⁵ Radıyyüddin es-Sâgânî'ye göre de "قسط" fiili hem "zulmetmek" hem de "âdil olmak" anlamına gelmektedir.⁶⁶ Kur'ân-ı Kerim'de bu iki anlam da mevcuttur. Biz bunlardan sadece bu anlamların bulunduğu birer ayeti ele alacağız.

CİN72/15 - {وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا}

"قسط" kelimesinden türemiş olan "الْقَاسِطُونَ" kelimesi "zalimler, haktan şaşanlar" anlamındadır.⁶⁷

Mealler:

A. Bulaç: "Zulmedenler ise, onlar da cehennem için odun olmuşlardır."

A.F.Yavuz: "Zulüm edenlere (kâfirlere) gelince, onlar cehenneme odun olmuşlardır."

DİB: "Hak yoldan sapanlara gelince, onlar cehenneme odun olmuşlardır."

Elmalılı: "Amma haksızlar Cehenneme odun olmuşlardır."

H.B. Çantay: "«Zulmedenlere gelince: Onlar da cehenneme odun oldular.»"

M. Esed: "...ama kendilerini zulme kaptıranlar yalnızca cehennem (ateşi) için yakıt oldular!" "

⁶⁴ el-Asma'î, *a.g.e.*, s. 19.

⁶⁵ İbnü's-Sikkît, *a.g.e.*, s. 174.

⁶⁶ Radıyyüddin es-Sâgânî, *a.g.e.*, s. 242.

⁶⁷ Mücâhid b. Cebr, *Tefsîru Mücâhid*, c. I, s. 677; el-Ferrâ ed-Deylemî, *Me'âni'l-Kur'ân*, c. III, s. 193; İbn-i Cerîr et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezid b. Kesîr b. Ğâlib el-Âmülî el-Bağdâdî, *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, thk. Mahmud Muhammed Şakir, Mektebetü İbn-i Teymiyye, c. XXIII, s. 661.

S. Yıldırım: “Hak yoldan sapanlar ise, cehennem odunu olurlar.”

S. Ateş: “Hak yoldan sapanlar ise cehenneme odun olmuşlardır.”

TDV: “ Hak yoldan sapanlara gelince, onlar cehenneme odun olmuşlardır.”

Değerlendirme ve Yorum:

“الْفَاسِطُونَ” kelimesinin “zulmedenler” anlamında olduğuna dair müfessirler arasında görüş birliği vardır. "Zulmetmek, haktan şaşmak" anlamlarına gelen “فَسَطَ” fiilinden türemiş olan “الْفَاسِطُونَ” kelimesimeal yazarları arasında da anlamsal açıdan herhangi bir ihtilaf olmaksızın, “zulmedenler”, “kendilerini zulme kaptıranlar”, “hak yoldan sapanlar”, “haksızlar”, “zulüm edenler (kâfirler)” gibi ifadelerle tercüme edilmiştir.

HUCURÂT 49/9- {وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ}

Ayette, “أَقْسَطُوا” kelimesinin müştakları olan “adil olun” anlamında “وَأَقْسِطُوا” ve “adil olanlar, adaletten ayrılmayanlar” anlamında “الْمُقْسِطِينَ” kelimeleri bulunmaktadır.⁶⁸

Mealler:

A.F. Yavuz: “ ...ve hep adaletle iş görün; çünkü Allah adalet yapanları sever.”

A. Bulaç: “ ...ve (her konuda) adil davranın. Şüphesiz Allah, adil olanları sever. ”

DİB: “ ...ve (onlara) adaletli davranın. Çünkü Allah, adaletli davrananları sever. ”

Elmalılı: “ ...ve hep insafli olun, çünkü Allah adâlet yapanları sever. ”

⁶⁸ İbn-i Cerîr et-Taberî, *Câmi'ü'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, c. XXII, s. 296; el-Beydâvî, *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil*, c. V, s. 135.

H.B. Çantay: “ ... (Her işinizde) adalet (le hareket) edin. Allah, şübhesiz ki, aadil olanı sever. ”

M. Esed: “ ...ve (onlara) eşit davranın çünkü Allah, eşit davrananları sever!”

S. Yıldırım: “ ...ve hep âdil olun, çünkü Allah âdil davrananları sever. ”

S. Ateş: “ ...ve dâimâ âdil olun. Çünkü Allâh, adâlet yapanları sever. ”

TDV: “ ...ve (her işte) adaletli davranın. Şüphesiz ki Allah, âdil davrananları sever.”

Değerlendirme ve Yorum:

Mealler, “أَقْسَطَ” kelimesinin müştakı olan “وَأَقْسَطُوا” kelimesini, “adaletle iş görün”, “adil davranın”, “adaletli davranın”, “insaflı olun”, “eşit davranın” “adalet(le hareket) edin” ve “âdil olun” ifadeleriyle, “الْمُقْسِطِينَ” kelimesini ise “adalet yapanlar”, “adil olanlar”, “adaletli davrananlar”, “âdil davrananlar” ve “eşit davrananlar” gibi ifadelerle tercüme etmişlerdir. Ancak Türkçe’imizde “adalet yapanlar” şeklinde bir tabir olmadığından dolayı bu tercüme uygun düşmemiştir.

Sonuç

Kur’ân-ı Kerîm’de kullanılan her kelime, harf ve zarfın seçilmesinde luğavî veya belâğî bir amaç ve hikmet vardır. Kur’ân-ı Kerîm’deki her bir cümle unsuru anlam ve yapı bakımından - bir sanat eserini oluşturan öge ve yapıtaşları gibi - birbirini destekleyip tamamlamaktadır (Abdülkâhir Cürçânî’nin Nazm-Sözdizimi Teorisi). Âyette bulunan her kelime gibi ezdâddan sayılan bu kelimelerin de diğer kelime ve ifadeleri destekleyici ve tamamlayıcı özellikleri vardır. Ezdâd her ne şekilde ortaya çıkarsa çıksın sonuçta Arap Dili’nin bir olgusudur. Allahü Teâlâ da Arapça olarak indirdiği Kur’ân-ı Kerîm’de Arap Dili’ne ait bu kelimeleri seçmiştir. “الْفُرَّاءُ”, “عَسَّعَسَ”, “سَجَرَ”, “أَسْرَ”, “أَخْفَى”, “ظَنَّ” ve “الرجاء” gibi müfessirler ve meal yazarlarının ihtilafa düştükleri kelimelerin Kur’ân-ı Kerim’de tercih edilip kullanılmasının amacının genel olarak “bir kelimeyle iki zıt anlamı aynı anda” ifade etmek olduğunu düşünmekteyiz. Ancak bu iki anlamdan biri, diğer anlamdan tamamen kopmaksızın, daha baskın olabilmektedir. Kur’ân-ı Kerîm’de “aynı

anda iki zıt anlamı ihtivâ eden” bu kelimeler yerine normal kelimeler de seçilebilirdi. Örneğin ezdâddan olan “عسعس” kelimesinin yerine “أقبل” veya “أدبر” kelimeleri, “ظنّ” kelimesinin yerine “علم – أيقن – آمنّ” veya “شكّ” kelimeleri seçilebilirdi. Şayet bu kelimeler yerine başka iki ayrı zıt anlamlı kelime kullanılmış olsaydı, hem insanların ayette çelişki bulunduğu zehâbına kapılmalarına sebep olacak hem de bu durum Kur’ân-ı Kerîm'in eşsiz belagatine uygun düşmeyecekti. Zira “icâz” sanatı icra edilmiş olmayacaktı. Başka bir çalışmada, İslam Hukuku'nun sahasına giren “القروء” kelimesi ile Kelâm ilminin sahasına giren “ظنّ” gibi kelimeleri bu bakış açısıyla yeniden ele alınmasının faydalı olacağını düşünmekteyiz.

Meal yazarları, zikrettiğimiz müfessirler gibi aynı kelimelerde ihtilaf etmişlerdir. “الفرء”, “عسعس”, “أسرّ”, ve “أخفي” kelimelerinde müfessirler gibi meal yazarlarının da ihtilafa düştükleri görülmektedir. Bazı kelimelerde de Nuh 71/13⁶⁹ ayetindeki “الرجاء” kelimesinin tefsirinde meal yazarları arasında ihtilaf var iken, İsrâ 17/57⁷⁰ ayetinde bulunan “الرجاء” ifadesinde ihtilafın bulunmadığı anlaşılmıştır.

Hicri 2.-3. asır müfessir ve dilbilimcileri ile daha sonraki dönemlerde yaşayanlar arasında bir görüş farklılığı olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu da kelimelerde zamanla anlam farklılığı meydana geldiğini göstermektedir. Özellikle el-Asma“nindaha çok ilk dönem müfessirler üzerinde etkisi olduğüze çarpmaktadır.

Çalışmamızda ezdâddan sayılan bu kelimelerin yansıtılması hususunda bazı meal problemleri tespit edilmiştir:

1. Kelimenin yaygın anlamının kullanılması (Bakara 2/228'deki “فُرُوء” kelimesinin tercümesinde görüldüğü gibi)

2. Kelimenin anlamını yansıtmada dikkatli olunmaması (Hâkka 69/20'deki “ظَنَنْتُ” kelimesinin tercümesinde görüldüğü gibi)

⁶⁹ Nuh 71/13 - {مَا كُنَّا لَنُجِزَ لَّهُوَقَارًا}

⁷⁰ İsrâ 17/57 - {... وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ...}

Kaynakça

- Altuntaş, Halil – Şahin, Muzaffer, *Kur'an-ı Kerim Meâlî*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006.
- Arpa, Abdulmuttalip, *Arap Dilinde Bir Çokanlamlılık Türü: Ezdâd -Doğuşu, Gelişimi ve Kur'an'daki Tezahürleri*, T.C. Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2010 - I/II, yıl: 1, c: 1, sayı: 1-2, s. : 9-34.
- el-Asma'î, Ebu Saîd Abdülmelik b. Kureyb b. Abdilmelik el-Asma'î el-Bâhilî, *Kitâbü'l-Ezdâd*, nşr: August Haffner, ("Selâsetü Kütüb fi'l-Ezdâd" adlı eserin içerisinde), "el-Matbaatü'l-Katolikiyyeli'l-Âbâi'l-Yesû'iyye, Beyrut, 1912, s. 5-70.
- Ateş, Süleyman, *Kur'an-ı Kerim'in Yüce Meali*, Hayat Yayınları, İstanbul, 2012.
- el-Beydâvî, Nâsiruddîn Ebû Saîd Abdullah ibn Ömer ibn Muhammed eş-Şirâzî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, thk: Muhammed Abdurrahmân el-Mer'aşlî, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, I-V, 1. Bsk, Beyrut, 1418.
- Bulaç, Ali, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı*, Birim Yayınları, İstanbul t.y.
- Çantay, Hasan Basri, *Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, Ahmed Said Matbaası, İstanbul, 1962.
- Çelebi, Muharrem, *Arapça'da Ezdâd Meselesi*, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (DEÜİFD) İzmir, 1987, IV, s. 35-50.
- , *Ezdâd*, DİA, c. IV, s.41-42.
- Ebu Hatim es-Sicistani, Ebu Hatim Sehl b. Muhammed b. Osman es-Sicistânî el-Cüşemî, *Kitabü'l-Maklûb Lafzuhâ fi Kelâmi'l-'Arab ve'l-Müzâli 'an cihetihi ve'l-Ezdâd* nşr: August Haffner, ("Selâsetü Kütüb fi'l-Ezdâd" adlı eserin içerisinde), el-Matbaatü'l-Katolikiyyeli'l-Âbâi'l-Yesû'iyye, Beyrut, 1912, s. 71-162.
- Ebû 'Ubeyde Ma'mer b. Müsennâ et-Teymî el-Basrî, *Mecâzü'l-Kur'an*, thk. Fuat Sezgin, Mektebetü'l-Hancî, Kahire, 1381.
- Elmalılı Muhammed Hamdi YAZIR, *Hak Dini Kuran Dili – Türkçe Tefsir*, Nebioğlu Basımevi, I-IX, 1960
- el-Ferrâ, Ebû Zekerîya Yahyâ b. Ziyad b. Abdullah b. Menzûr ed-Deylemî, *Meâni'l-Kur'an* (thk. Ahmed Yûsuf en-Necâtî, vd.), Daru'l-Mısıriyye li't-Te'lif ve't-Terceme, Kahire, t.y.
- el-Fîrûzâbâdî, Ebû't-Tahir Mecdüddin Muhammed b. Ya'kub b. Muhammed eş-Şirâzî, *Kâmûsu'l-Muhîd*, ed.: Mektebu Tahkîki't-Türâs fi Müesseseti'r-Risâle, Müessesetü'r-risâle li't-tibâ'a ve'n-neşr ve't-tevzî', Beyrut, 1426/2005.
- İbn-i Kesir, İmadüddin Ebi'l-Fidâ İsmail ed-Dimeşki, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, thk.: Mustafa es-Seyyid Muhammed vd., Müessesetü kurtuba ve Mektebetü evlâdi's-şeyh li't-türâs, I- XV, 1. bsk., Kahire, 1421/2000.
- İbnü's-Sikkî, Ebu Yusuf İbnü's-Sikkî Ya'kub b. İshak el-Huzistani, *Kitâbü'l-Ezdâd* nşr: August Haffner, ("Selâsetü Kütüb fi'l-Ezdâd" adlı eserin içerisinde), "el-Matbaatü'l-katolikiyyeli'l-âbâi'l-yesû'iyye, Beyrut, 1912, s. 163-220.

- Kavak, Fadime, *Arap Dilinde Ezdâd Olgusu*, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. XXI, Sayı: 2, 2012, s. 121-139.
- Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı Meal-Tefsir*, (Çeviren: Cahit KOYTAK, Ahmet ERTÜRK), İşaret Yayınları, İstanbul, 1423/2002.
- Mücâhid b. Cebr Ebu'l-Haccâc et-Tâbi'î el-Mekkî el-Kuraşî el-Mahzûmî, *Tefsîru Mücâhid*, thk: Dr. Muhammed Abdüsselam Ebu'n-Nil, Dâru'l-fikri'l-islâmî el-hadîs, 1. Bsk., Mısır, 1410/1989.
- Özek, Ali, (vd.) *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) yayını, Ankara, 1998.
- Radiyyüddin es-SÂGÂNÎ, Ebü'l-Fezail Radiyyüddin (Radi) Hasan b. Muhammed b. Hasan es-Sâgânî el-Adevî, *el-Ezdâd*, nşr: August Haffner, ("Selâsetü Kütüb fi'l-Ezdâd" adlı eserin içerisinde), "el-Matbaatü'l-Katolikiyyeli'l-Âbâ'l-Yesû'iyye, Beyrut, 1912, s. 221-256.
- er-Râzî, Fahreddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. Hasan b. Hüseyin et-Teymî er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb - et-Tefsîru'l-Kebîr*, I-XXXII, dâru'ihyâ't-türâsi'l-arabî, Beyrut, 1420.
- es-Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefâsîr Tefsîrunli'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Daru'l-fikr, Beyrut, 2001.
- et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Kesîr b. Ğâlib el-Âmülî el-Bağdâdî, *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, thk. Mahmud Muhammed Şakir, Mektebetü ibn-i teymiyye, Kahire.
- Tâhir İbn-i Âşûr, *Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, ed-Dâru't-tûnusîyye li'n-neşr, I-XXX, Tunus, 1984.
- Yavuz, Ali Fikri, *Kur'an-ı Kerim ve İzahlı Meal-i Alisi*, Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul, 2008.
- Yıldırım, Suat, *Kuran-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali*, 2. Bsk., Işık Yayınları İzmir, 2002.
- ez-Zebîdî, Muhammed b. Muhammed b. Abdurrazzâk Murtezâ el-Hüseyînî, *Tâcu'l-'Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, thk. Mustafa Hicâzî, 1. bsk. Kuveyt, 1422/2001.
- ez-Zemahşerî, Cârullah Ebi'l-Kâsım Mahmud B. Ömer, *El-Keşşaf 'An Hakâiki Ğavâmidî't-Tenzîl ve 'Uyûni'l-Ekâvil Fî Vucûhi't-Te'vîl*, Mektebetü 'Ubeykân, I-VI, Riyad, 1998.